

Артьомова Т.І., д-р екон. наук, головний науковий співробітник відділу економічної теорії ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: blagosostojanie1986@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8511-9681>

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ РІВНОВАЖНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ НОВІТНІХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ¹

Виявлено, що становлення на рубежі століть інформаційного суспільства з осередком у формі мережевої економіки ознаменувало початок глобальної модифікації системи економічних відносин і законів. Така модифікація значною мірою зумовлена новітніми технологічними зрушеннями та новаціями в інформаційно-комунікаційній сфері, але за своєю глибинною суттю має ціннісний характер і пов'язана з необхідністю ґрунтовного осмислення нової соціально-економічної картини світу. Традиційна інтерпретація такої ситуації не відповідає громадським очікуванням щодо можливостей поступального творчого розвитку. Суспільне невдоволення процесами глобалізації наростає. Явища соціально-економічної нестабільності (турбулентності) й невизначеності підривають цивілізаційні підґрунтя суспільного господарства, породжують низку глобальних викликів і загроз. Показано, що адекватним орієнтиром успішного господарювання є забезпечення збалансованого суспільного розвитку через розбудову цілісної інституційної архітекτονіки, яка функціонує за законами ефективної економічної рівноваги. Економічна теорія покликана обґрунтувати закони функціонування й засади розбудови інституційної архітекτονіки господарювання. Водночас сучасна економічна наука залишається традиційною, тоді як правильну відповідь на глобальний суспільний запит має дати релятивістська економія, що здатна сформувати соціально-економічні підстави феномену відносності. Визначено, що поняття інституту як перетвореної форми економічної цінності (економічного блага, єдиного у троїстій визначеності граничної корисності, вартості та ціни) є адекватним підґрунтям для розбудови релятивістської економічної науки, методологічного джерела творчого пізнання й формування новітньої цілісної картини світу. Зазначено, що інструментарій ціннісного економічного аналізу (зокрема, модель загальної економічної рівноваги) було сформовано в надрах класичної політичної економії, але сьогодні він потребує оновлення. Встановлено, що методологічне відновлення економічної науки як ціннісного джерела позитивно релятивістського осмислення новітньої картини світу є актуальним порядком денним подальших творчих розвідок у напрямі визначення засад розбудови економіки довіри, предтечі інституційної архітекτονіки. Підґрунтям такої економіки є модель суспільного сектору з осередком у вигляді ринку суспільних товарів, який гармонізує систему громадських інтересів, процеси самоорганізації й організації в економіці, а отже, сприяє формуванню ефективних механізмів стабілізації суспільного розвитку.

Ключові слова: невизначеність господарських перспектив, стабілізація економічного розвитку, механізми ефективної економічної рівноваги, інституційна архітектоніка, ринок суспільних товарів, релятивістська економічна наука, теорія економічної цінності.

¹ Стаття представляє результати дослідження, виконаного в рамках наукового проекту “Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України” (№ державної реєстрації 0121U111691).

Artomova T.I., Dr. Habil in Economics, Senior Researcher, Department of economic theory, SI "Institute for Economics and Forecasting National Academy of Sciences of Ukraine", 26, Panasna Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, email: blagosostojanie1986@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8511-9681>

VALUE PRINCIPLES OF THE EQUILIBRIUM ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE NEW GLOBAL CHALLENGES

The paper reveals that the formation of the information society at the turn of the century with a focus on a network economy marked the beginning of the economic relations and laws system global modification. This modification is due primarily to the latest technological changes and innovations in information and communication. However, in its profound nature, it has a value character and is associated with the need for a thorough understanding of the new socio-economic picture of the world. The traditional interpretation of this situation does not meet public expectations about progressive, creative development possibilities. Public dissatisfaction with globalisation is growing. Phenomena of socio-economic instability (turbulence) and uncertainty undermine the civilisational foundations of the social economy, create several global challenges and threats. It is shown that an adequate guideline for successful management is to ensure balanced social development through the development of a holistic institutional architecture, which operates under the laws of effective economic equilibrium. Economic theory is designed to substantiate the laws of operation and the principles of building the institutional architecture of management. At the same time, modern economics remains traditional, while the correct answer to the global social demand must be given by relativistic economics, which can form the socio-economic foundations of the phenomenon of relativity. It is determined that the concept of the institute as a transformed form of economic value (economic good, the only one in the triple definition of marginal utility, value, and price) is an adequate basis for building relativistic economics, methodological source of creative knowledge and formation of the latest holistic picture of the world. It is noted that the tools of value economic analysis (in particular, the model of general economic equilibrium) were formed in the depths of classical political economy, but today it needs to be updated. It is established that the methodological restoration of economics as a valuable source of a positive relativistic understanding of the latest world picture is an essential agenda for further creative research to determine the principles of building an economy of trust forerunner of the institutional architecture. The basis of such an economy is a public sector model focusing on the market of public goods, which harmonises the system of public interests, processes of self-organisation and organisation in the economy, thus contributing to the formation of effective mechanisms for stabilising social development.

Keywords: *uncertainty of economic prospects, stabilisation of economic development, mechanisms of effective economic equilibrium, institutional architecture, public goods market, relativistic economics, theory of economic value.*

Палітра можливостей соціального вибору та суспільних взаємодій сьогодні є надзвичайно різноманітною та колоритною. Проте феномен нестабільності економічного розвитку стає візитною карткою сучасності, явище соціально-економічної турбулентності втягує до круговороту національні держави, регіони та кожну людину [1]. Суспільне невдоволення процесами глобалізації, з якими ще недавно були пов'язані надії на процвітання та суспільний успіх, наростає. Незважаючи на післякризову тенденцію економічного відновлення, вони генерують глибоке соціальне розшарування, поведін-

кові девіації, конфліктність, які підривають цивілізаційне підґрунтя суспільного господарства, породжують низку глобальних викликів і загроз [2, с. 86–89].

Неналежне усвідомлення змісту та причинно-наслідкових зв'язків суспільно-економічної процесуальності закриває можливості її ефективного упорядкування, підсилює загальну синергію невизначеності й транслює її в майбутнє. Адекватним орієнтиром успішного суспільного господарювання є забезпечення збалансованого економічного розвитку. Реалізація його принципів можлива за умови інституційної архітектоники як фундаментальної сукупності суспільних інститутів та інституцій у співвідношенні з їх сутністю та загальним історичним планом розбудови цілісної соціальної системи [3, с. 9]. Інституційна архітектоніка господарювання є мистецтвом постійного відновлення гармонії з хаосу через процеси творчого з'ясування й відтворення механізмів рівноважного функціонування та сталого розвитку економічної системи.

Проблемами врівноваженого економічного розвитку опікувалися багато дослідників – представників всесвітньо відомих наукових шкіл. У межах сучасних загальних підходів фахівці виокремлюють теорії “економічної бази” (Economic Base Theory), сировинну теорію (Staple Theory), теорію секторів (Sector Theory), теорію полюсів зростання (Growth Pole Theory), неокласичну теорію зростання (Neoclassical Growth Theory), теорію міжрегіональної торгівлі (Interregional Trade Theory), теорію товарного циклу, підприємницькі теорії (Entrepreneurship Theories) тощо [4]. Сьогодні з'ясування механізмів рівноважного функціонування та сталого економічного розвитку потребує формування нової методології, яка має ґрунтуватися на відповідній системі суспільних цінностей.

Адже становлення на рубежі століть інформаційного суспільства з осередком у формі мережевої економіки ознаменувало початок глобальної модифікації системи економічних відносин і законів. Така модифікація значною мірою зумовлена новітніми технологічними зрушеннями та новаціями в інформаційно-комунікаційній сфері, але за своєю глибинною суттю має ціннісний характер і пов'язана з необхідністю творчого осмислення нової соціально-економічної картини світу. Проте пропонується сьогодні традиційна інтерпретація такої картини в формі “нового світового економічного порядку” [5] в контексті можливостей поступального розвитку соціуму на всіх рівнях (від окремої людини до глобального соціуму – універсуму) вселяє не оптимізм, а непереборну тривогу та розгубленість. Отже, зазначена цивілізаційна колізія, що спонукає до нагального ціннісного осмислення засад нової соціально-економічної реальності, яка виростає з жорсткого інформаційно-цифрового технологічного лона, як суспільства, прийняттого для життя, утворює загальну історичну інтригу та головний новітній виклик буття.

Мета статті – з'ясувати загальні підходи до визначення складових механізмів суспільно-економічної стабілізації й ціннісну платформу відновлення засад сталого економічного розвитку за умов новітніх глобальних викликів.

Під час порівняння та прийняття рішень соціум завжди використовує систему цінностей (соціальних установок) – сукупність сформованих думок про значення для життєдіяльності суб'єктів оточуючих їх природних і суспільних об'єктів. Од-

ним з піонерів у вивченні системи соціальних цінностей вважається М. Рокич, який в кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. здійснив їх класифікацію, відокремивши термінальні (або кінцеві) цінності-цілі та інструментальні цінності-засоби. У вдосконаленому вигляді така система використовується сьогодні в філософії та соціології для теоретичного осмислення життєвих установок і моніторингу суспільних настроїв.

В економічній теорії інструментарій ціннісного аналізу сформовано в надрах класичної політичної економії і сьогодні він потребує оновлення й відновлення для належного вивчення нових феноменів господарського буття, оволодіння механізмами економічної стабілізації, ефективного управління процесуальністю в напрямі формування гармонійної інституційної архітекτονіки. Адекватну платформу для відтворення законів економічної гармонії засновує *інститут економічної цінності як економічного блага* (умови та результату людської господарської діяльності), що має певну корисну форму та в процесі суспільного обміну виявляється в троїстій визначеності вартості, граничної корисності та ціни. Логікою своїх перетворених форм інститут економічної цінності відображає історичний процес формоутворення буття економічного простору-часу як розгортання генетичної конституції (генотипу) соціально-економічної системи – ціннісного механізму, що забезпечує спадкоємність її рівноважного функціонування та сталого розвитку на кожному з етапів суспільного вибору.

Гармонійність функціонування та розвитку господарського соціуму досягається на шляху оптимального поєднання процесів самоорганізації й організації його первісних елементів – інститутів, найважливішим з яких є людина, творча особистість, яка духовно відображає та відтворює органічну єдність природного і соціального життєвих джерел. При цьому процеси господарської самоорганізації генерують сукупність суб'єктивних ціннісних установок (економічних оцінок), що відбивають закономірності функціонування буття економічного простору, які мають прообразом закони самоорганізації природних систем і притаманні будь-яким формам життєдіяльності. Соціальна ієрархія ранжує зазначену сукупність цінностей у напрямі реалізації основної цільової функції господарювання, перетворюючи всю різноманітність форм самоорганізації на власне систему – органічну, упорядковану соціально-економічну цілісність, що розвивається в часі.

Проте форми владної суспільної ієрархії лише тоді здатні забезпечити системну цілісність і гармонійність господарських зв'язків і відносин, якщо ґрунтуються на ієрархії соціально-економічних цінностей, яка спрямовує зусилля всіх господарюючих суб'єктів у русло реалізації суспільного блага. Саме такі владні ієрархічні структури відповідають істинній природі соціально-економічних інститутів. Ієрархія первісно (в перекладі з давньогрецької) трактується як “священна влада” [6], що забезпечує розташування частин або елементів цілого в порядку від вищого до нижчого; тобто владна господарська ієрархія у згорнутому вигляді містить механізми як власне організації, так і самоорганізації суспільної системи.

Існує думка, що ієрархія як форма організації “вертикальних” відносин панування-підпорядкування та мережеві структури як спосіб самоорганізації “горизонтальних”

зв'язків господарського обміну є атрибутами соціальних систем і еволюціонують, видозмінюючись одночасно з ними. У широкому сенсі такий підхід може бути використаний при дослідженні суті історичних форм організації та етапів розвитку системи суспільного господарства. Водночас поняття “мережева економіка”, “мережеві структури в економіці” стали активно вживатись у наукових і суспільних колах з другої половини 90-х років ХХ ст. для характеристики нової якості господарської реальності в результаті зростання значущості інформації як специфічного економічного ресурсу.

Мережа є збірним поняттям, яке потрапило до економічної теорії, соціології в цілому з математики, теорії інформаційних систем, матричної алгебри, теорії мережевого планування й управління, геодезії, картографії та інших наук. Незважаючи на суперечливість трактувань цього поняття в сучасній мовній культурі, в цілому воно відображає той факт, що система суспільного господарства зазнає другу (після формування буття ринкового простору) глобальну ціннісну модифікацію, пов'язану із зародженням інформаційно-цифрового суспільства, в якому науково-технічний та економічний розвиток дедалі більше зумовлюється виробництвом знань [7, с. 192–193]. Кризовий стан сучасної загальнотеоретичної економічної науки є головною причиною її неухильної уваги до стрімких змін, що намітилися в розвитку господарюючого соціуму на рубежі століть і тисячоліть [7, с. 7–10, 367; 8]. “Поняття інформації в мейнстрімі якщо й не ігнорується зовсім, то відтиснуто на периферію. У цьому немає нічого дивного, якщо взяти до уваги базові гіпотези неокласичної теорії”, – зазначає Ж. Сапір [9, с. 4]. Інформаційна складова господарського розвитку частково отримала відображення в економічній науці, про що свідчать заслуги нобелівських лауреатів Дж. Стіглера, Дж. Стігліца, Дж. Акерлофа, М. Спенса. Проте і сьогодні актуальним залишається вислів Дж. Стіглера про те, що “інформація займає лише жалюгідну халупу в місті економічної науки” [9, с. 4].

Слід визнати, що реальність інформаційно-мережевої економіки протягом останніх 30 років найактивніше досліджувалася представниками соціології, історії, психології, фахівцями в галузі синергетики, комп'ютерних, біо- і нанотехнологій, інших сфер знання. Як правило, вони не володіють спеціальним інструментарієм економічного аналізу. Водночас їхні напрацювання наполегливо свідчили про те, що людство стоїть на порозі глобального суспільно-економічного вибору, результати якого визначатимуть його історичні долі. З огляду на це, на особливу увагу заслуговують міркування авторів інформаційної теорії вартості². “Царство мережевої економіки формується комп'ютерними комунікаціями, які забезпечують не тільки повсюдне поширення інформації, але й пов'язування суспільного життя в єдине ціле, – зазначав свого часу К. Келлі, – мережева економіка здійснює докорінну глобальну перебудову нашого буття на підґрунті своїх унікальних можливостей і абсолютно нових правил. Ті, хто грає за ними, будуть процвітати, а ті, хто їх ігнорують, – загинуть” [10, с. 1]. Сформу-

² Провідними представниками інформаційної економіки й інформаційної теорії вартості є М. Кастельс, Т. Сакайя, Е. Тоффлер, К. Келлі, К. Нордстрем, Й. Ріддерстрале, О. Бард, Я. Зодерквіст та багато інших соціологів і футурологів.

льовані представниками інформаційної теорії вартості закони мережевої економіки наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Закони (правила організації) мережевої економіки

Закони мережевої економіки	Коротке пояснення змісту
Закон комунікацій	Відображає тенденцію загального суб'єктно-об'єктного об'єднання (усе з'єднується з усім)
Закон повноти	Відображає тенденцію збільшення цінності “мережевого продукту” при його повсюдному поширенні аналогічно “ефекту факсу”, адже цінність “мережевого продукту” (на відміну від товару в традиційній ринковій економіці) визначається не рідкістю та затратами праці, а технологіями масового клонування
Закон експоненційного (нелінійного) економічного зростання	Відображає механізми функціонування технологічної системи за алгоритмами біологічного зростання
Закон переломних точок у механізмах самоорганізації мережі	Відображає правило, згідно з яким об'єм (масштаб) мережі подвоюється протягом пів року
Закон зростаючих віддач	Відображає канон, згідно з яким для актора навіть помилкові дії в мережі приховують кращі економічні перспективи, ніж бездіяльність або мережева ізоляція
Закон зворотного ціноутворення	Відображає правило “ціна мінус” (ринкова ціна – прибуток = цільова собівартість), відповідно до якого цільова собівартість мережевого блага калюлюється, з огляду на розрахунок його можливої ринкової ціни, яка має тенденцію зменшуватись одночасно з покращенням якості такого продукту
Закон економічної щедрості	Відображає імператив “прямуй до безкоштовного”, згідно з яким безперервне маніпулювання цінами на основний продукт, його субститути та комплементи є необхідною передумовою прибуткового ведення бізнесу
Закон уваги до інфраструктури	Відображає принцип “нагодуй мережу”, відповідно до якого в мережевій економіці визначальних функцій набувають не власне суб'єкти (які внаслідок цього втрачають інституційну ідентичність і приховуються під знеособленою формою акторів), а ресурсні, фінансові, інформаційні та інші потоки, а також функціональні зв'язки й вузли
Закон економічної відносності	Відображає стан тимчасової збитковості (неефективності) бізнесу як атрибут руху до вершин економічного успіху та, навпаки, стан успіху як невідворотний переддень економічного занепаду
Закон заміщення	Відображає тенденцію заміщення (витіснення) матеріальних складових нематеріальними в економічних процесах і системах

Закони мережевої економіки	Коротке пояснення змісту
Закон турбулентності	Відображає принципи ефективного мережевого управління (за принципом “маслоробки”) – безперервного проектування нерівноважного стану мережі для імітації форматів інноваційної творчої руйнації
Закон благодійної неефективності	Згідно з яким безрозсудність зумовлює майбутні економічні прориви та процвітання. Оскільки розвиток новітніх інформаційних технологій автоматично не спричиняє традиційного економічного зростання, то ризики сміливого новаторства для акторів виявляються привабливішими за рутини звичної найманої праці

Джерело: складено автором за: [10; 11; 16].

За даними фахівців мережевого маркетингу, з кінця 90-х років ХХ ст. психологія оперує поняттям “перманентна часткова увага”, що характеризує спосіб життя людини, яка постійно залучена до виконання десятків справ і при цьому суттєво на них не зосереджується. “Скануючи” стани навколишнього середовища у “пошуках нових можливостей”, актор відчуває себе живим, лише перебуваючи вузлом певної мережі (матриці) [12; 13]. На думку психологів, автоматизм і механіцизм мережі здатні повністю поглинути людину. При цьому природні почуття та економічний раціоналізм втрачають для неї значущість, а мережева зв’язаність стає важливішою за предмет і зміст самого зв’язку. З одного боку, з розгортанням економічних мереж зв’язки й відносини реального ринку ніби йдуть у небуття – переміщуються на різні рівні віртуального простору; з іншого, – віртуальне стає реальністю, набуває економічної та політичної сили, здатності керувати дійсними подіями через інформаційне клонування людської поведінки³.

Інформаційне суспільство, побудоване за мережевим принципом, іноді називають аттенціональним (від англійської “attention” – увага) за характером його внутрішньої сутності – відбору інформації, що створює знання. Тут увага перетворюється на вагомий економічних ресурс. Проте виробництво наукового знання не завжди є запорукою суспільного добробуту, адже майстерне маніпулювання “порожньою” інформацією стає дедалі прийнятнішим різновидом вигідного бізнесу [16, с. 212–215, 264–270; 17, с. 32–42; 18]. Незважаючи на те, що ієрархію в мережевій економіці важко поміти-

³ На думку фахівців, хвиля фінансових потрясінь на рубежі ХХ–ХХІ ст. стала наслідком ланцюгової реакції фондових ринків на клоновані дії брокерів, вбудованих до однотипних інформаційних алгоритмів. Така хвиля закономірно трансформувалась у глобальну фінансово-економічну кризу, яка згодом легалізувала стан загальної соціально-економічної нестабільності в межах моделі “нової економічної нормальності” (New Normal) [14; 15]. Сучасні й майбутні хвилі глобальної пандемії підсилюють і урізноманітнюють стан суспільної нестабільності, збільшують амплітуду невизначеності господарських перспектив на фоні стрімкого звуження меж громадських прав і свобод, а отже, і можливостей суспільного історичного вибору.

ти, вона зберігається тут повною мірою. На думку фахівців, в глобальних масштабах (як і в межах національних держав) виокремлюються три рівні мереж [17, с. 82–90]:

I. Мережі нетократії – представників нової правлячої еліти, що заступають місце капіталістів-підприємців епохи модерну.

II. Мережі буржуазії та конс'юмеріату.

III. Мережі нижчого порядку, які об'єднують переважну більшість населення Планети.

Неповний перелік характерних ознак мережевої економіки дозволяє дійти висновку про необхідність формування тут новітніх механізмів господарювання на засадах нової парадигми світоустрою. Проте організація суспільно-економічної діяльності напередодні постмодерну на глобально-локальному рівні, незважаючи на зовнішню новизну, здійснюється цілком традиційними методами. Ідеологи інформаційної економіки зазначають, що мережеве суспільство, попри його заяви про прихильність демократичним цінностям, не керується принципами загальної соціально-економічної рівності. Його нерівність, яка покликана гарантувати соціальну недоторканість для нетократії, за змістом є природною (генетичною). Вже сьогодні стає реальністю передбачена доктринами нової економіки інструментальна генократія – відбір кандидатів до верств нетократії за допомогою селективних технологій генетики й евгеніки. При цьому належність до “штабних мереж” забезпечує суб'єктам, крім панівного суспільного статусу, ексклюзивне споживання всіх видів ресурсів. Життєдіяльність акторів мереж нижчого порядку організовується за законами представницької демократії, коли формально їх громадські свободи не обмежуються, але стратегічні рішення приймаються в мережах нетократії, “закритих від натовпу” [19, с. 10–11].

У цілому мережеві структури в економіці можна охарактеризувати як ефективне співіснування процесів, явищ і форм буття економічного простору, функціонально-відокремлених (розділених) в часі. Сукупність мережевих структур, що відображає процеси функціональної самоорганізації господарських систем, утворює своєрідне соціально-економічне поле – особливим чином організоване буття економічного простору з нескінченною кількістю вузлів і ступенів свободи. Такі “ступені свободи” можуть бути реалізовані акторами мережевих структур лише в межах певної організаційної ієрархії. Проте справжній зміст поняття та відносин ієрархії як “священної влади” в суспільних інтелектуальних колах сьогодні практично не обговорюється; владна ієрархія трактується (і відтворюється) як певна універсальна форма побудови соціально-економічних організацій (держави, фірми, домогосподарства, адміністративно-територіальних одиниць, галузей економіки) на основі підпорядкування їх нижніх і верхніх рівнів [20]. Якщо ж йдеться про “священну владу”, то наголос переважно робиться на церковну владну ієрархію.

До жорстко ієрархічних соціальних структур переважно належить традиційна соціальна економіка адміністративного типу; ринкова економіка позиціонується як самоорганізована на основі горизонтальних контрактних зв'язків, демократична со-

ціальна система. Проте протистояння двох зазначених типів соціально-політичної організації значною мірою є формальним, по суті ж вони віддзеркалюють один одного. Так, традиційна демократична економічна система, що вабить громадян різноманітним ступеням свободи соціально-політичної мережі, на перевірку виявляється суспільством мережевої несвободи [21]. Так само владна піраміда традиційного соціалістичного суспільства, де кожен суб'єкт змушений сприймати волю держави як безальтернативний варіант власної вільної волі, насправді постає системою ієрархічної несвободи. Отже, конструкти соціально-політичної ієрархії та демократії у своїх завершених (граничних) формах є недосконалими варіантами суспільного облаштування, відмінними від його гармонійної інституційної архітекτονіки, і в цьому сенсі постають не інститутами розвитку, а інституційними пастками (мережею) для громадянського суспільства.

Політична організація суспільства міцно пов'язана з його економічною системою, визначає її і зумовлюється нею. Так, демократично організована господарська система постулює своїм базисним принципом пріоритет цінностей економічної ефективності на основі рівності суб'єктів перед законом. При цьому об'єднуючим економічним мотивом тут є споживання, його рівень, якість тощо. Економічна демократія ціннісно орієнтує суспільство на стандарти масового споживання і безперервно вдосконалює еталони таких стандартів. У цьому сенсі суспільство економічної демократії (традиційної ринкової економіки) можна характеризувати як різновид господарської монополії, яка ґрунтується на принципах символічної цінності (уявної соціальної вартості, за К. Марксом), які підривають засади рівноважного функціонування та сталого розвитку такої системи як цілісного універсуму. Отже, на фоні ідейного панування (після руйнації ладу традиційного соціалізму) господарська модель економічної демократії безперервно продукувала механізми соціально-економічної дестабілізації, які нині у сукупності набули статусу актуальної, майже невідворотної, глобальної загрози для господарського буття.

У цілому проблема стабілізації економічного розвитку як сприятливої передумови для повноцінної реалізації людського потенціалу на рівні світового соціуму та національних держав (зокрема, України) ніколи не втрачала актуальності. Інтерес до цінностей "простої" (середньостатистичної) людини як творчої особистості набув актуальності з початку та особливо з другої половини ХХ ст. і поєднувався з прагненнями до перегляду наявної моделі господарського ладу. У цей період накопичені науково-технологічні знання, інвестиції в освіту й здоров'я людини та інші нематеріальні показники стали офіційно враховуватись як елементи національного багатства. Наукове осмислення феномену людського капіталу в 80-ті роки ХХ ст. спричинило формування глобальної концепції людського розвитку, відповідно до якої підвищення рівня доходів найманих працівників постає не кінцевою метою економічної політики держави, а одним із способів розширення вибору людини в процесі реалізації своїх потреб і досягнення параметрів гідної якості життя.

В Україні концепція людського розвитку ще тільки має бути покладена в основу стратегії формування соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу⁴, і це може стати визначальним чинником посилення суспільної привабливості здійснюваних реформ, забезпечення їм широкої громадської підтримки, утвердження сучасних європейських стандартів якості життя.

Останнім часом в Україні докладаються істотні зусилля для підвищення загального рівня доходів і якості життя населення. Державні програми передбачають скорочення масштабів заборгованості з виплат заробітної плати, реформування систем пенсійного забезпечення, освіти та охорони здоров'я. З початку 2000-х років спостерігається постійне зростання мінімальної та середньомісячної заробітної плати майже у всіх сферах економіки. Так, за 2000–2007 рр. мінімальна заробітна плата в Україні збільшилася більш ніж у 5 разів. З початку 2021 р. вона зросла на 20% порівняно з попереднім роком і становить 6 тис. грн (177 євро); наступне підвищення (до 6,5 тис. грн) передбачається з грудня 2021 р. І хоча сьогодні рівень мінімальної заробітної плати в Україні є майже в два рази меншим за найнижчий (в Болгарії) і в 12,5 раза – за найвищий (в Люксембурзі), ніж у країнах-членах ЄС, проте, з урахуванням паритету купівельної спроможності, він номінально виявляється майже в чотири рази більшим (адже, відповідно до розрахунків МВФ, реальний курс гривні в чотири рази є вищим за номінальний) [22]. Таким чином, загальна розбіжність мінімальних заробітних плат в Україні та країнах ЄС скорочується.

Водночас фахівці зазначають, що протягом всього періоду ринкового реформування заробітна плата в Україні зростала більш високими темпами порівняно з продуктивністю праці. Так, у 2006–2007 рр. заробітна плата у три рази перевищувала продуктивність праці. Сьогодні рівень продуктивності праці в Україні становить близько 5 дол. на людину-годину і є дуже низьким порівняно з показниками, як країн п'ятірки світових лідерів (від 68 до 103 дол.), так і найближчих сусідів – Словаччини (44 дол.), Угорщини (38 дол.), Болгарії (26 дол.). Навіть у вітчизняній ІТ-галузі продуктивність праці (22 дол. на людину-годину) є нижчою за її середній рівень у зазначених країнах [23]. За рівнем середньої номінальної заробітної плати Україна, як і раніше, відстає навіть від країн СНД. Істотні відмінності в оплаті праці зберігаються за галузями; відносини перерозподілу невігдно впливають на стан добробуту працівників соціального забезпечення, науки, освіти, охорони здоров'я, культури, мистецтва – всіх, хто покликаний забезпечувати накопичення людського капіталу. Найважливішою проблемою залишається соціально-економічне розшарування. За даними світової статистики останніх десятиліть, істотна диференціація населення за доходами перетворюється на глобальну тенденцію, особливо гостро така проблема проявляється в країнах пострадянського простору. Так, в Україні за роки ринкового реформування тенденція соціально-економічного розшарування стала майже закономірністю. Співвідношення між грошовими доходами 10% полярних груп населення становило в 1993 р. – 6,7 ра-

⁴ Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року “Про Стратегію людського розвитку” від 02.06.2021 р. № 225/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073>

за; 1995 р. – 13 разів; 1998 р. – 16,1 раза; в 2008 р. співвідношення середньодушових грошових доходів 20% найбільш і 20% найменш забезпечених соціальних верств набуло 4,2 раза [24, с. 395], у 2006 р. співвідношення доходів найбагатших і найбідніших верств населення, за розрахунками Т. Кир'ян і М. Шаповал, становило 30 до 12 [25, с. 3]. До 2012 р. такий розрив збільшився до 40 разів [26].

На думку А. Гриценка, кризові явища в розподільних відносинах постсоціалістичних країн зумовлені особливостями інверсійного типу соціалізації економіки. У процесі ринкової трансформації колишня система розподілу зруйнувалася, а нова модель соціалізації капіталу остаточно не сформувалася, внаслідок чого виникли великі інституційні “розриви” в соціально-економічній тканині суспільства [27, с. 9–10]. Практика ринкового реформування в пострадянських країнах налічує вже 30 років, і за цей час тут так і не вкоренилися норми ефективного соціально відповідального господарювання в оточенні власників корпоративного типу, не відбулася адекватна трансформація суспільного сектору, не позначилися контури творчої системи суспільних цінностей і нової соціальної структури на підґрунті середніх верств.

Невирішені проблеми в соціальній сфері та суспільному секторі посилюють загальний стан економічної нестабільності. Соціально-економічна процесуальність стрімко розмиває фундамент рівноважного функціонування та сталого розвитку господарських систем. Стає очевидним, що впоратися з наростаючими загрозами, покладаючись лише на принципи економічної самоорганізації, неможливо; стабілізація економічного розвитку потребує створення відповідних управлінських механізмів, адекватних законам функціонування гармонійної інституційної архітекτονіки [3, с. 9]. Отже, для оволодіння глобальними конкурентними перевагами в умовах наростання нестабільності та невизначеності господарських перспектив в Україні важливо сформувати, інституційно закріпити й успішно випробувати (в процесі реформування суспільного сектору) механізми ефективної взаємодії державної організації та ринкової самоорганізації.

На перший погляд здається, що в системі ринкової самоорганізації роль держави повинна обмежитися розробкою загальних “правил гри” для економічних агентів, але така її функція не може бути самодостатньою. В інформаційно-мережевій економіці держава втрачає характерні для індустріального суспільства функції головного розпорядника грошей і споживача матеріальних ресурсів. Проте її значущість як виробника суспільних благ, джерела своєрідної “соціальної технології”, найбільшого інвестора зберігається. Інформаційне суспільство ґрунтується на інтелектуальній інфраструктурі. Отже, державні витрати на розвиток галузей освіти, науки і досліджень, фінансування закладів охорони здоров'я, культури, мистецтва – ключових секторів відтворення людського потенціалу – цілком резонно кваліфікувати як повноцінні економічні інвестиції. При цьому власне “виробництво” суспільних благ доречно здійснювати в межах різноманітного кола інформаційно-комунікативних мереж і цифрових платформ.

Проекція принципу Парето-оптимальності на діяльність держави як економічного суб'єкта дозволяє виявити умови її ефективного рівноважного функціонування в інформаційному суспільстві. Оскільки в державній власності повинні перебувати

тільки ті матеріальні та фінансові ресурси, які неможливо задіяти на нижчому рівні спільноти, то *стан ефективної економічної рівноваги держави одночасно зумовлює і оптимізацію його соціальної функції* [28, с. 61]. Така рівновага формується під час оптимізації соціально-економічних параметрів двостороннього процесу руху суспільних ресурсів: від окремого індивіда до локальних груп і спільноти в цілому і в протилежному руслі. *Лише в окремому випадку, коли у держави відсутні актуалізована потреба у виробництві певного блага, а отже, і кошти для її задоволення, умови ефективної макроекономічної рівноваги відбивають мікроекономічний принцип рівності граничних витрат і граничної корисності; в загальному ж сенсі ринкова ціна будь-якого економічного блага, зокрема, виробленого державою, має відображати його соціальну корисність.*

Порушення детермінації між цілями економічних суб'єктів і засобами їх досягнення спричиняє появу низки негативних суспільних ефектів. Так, надлишок ресурсів у розпорядженні держави свідчить про їх марнотратство через нераціональну економічну поведінку та можливості Парето-поліпшень суспільного добробуту шляхом повернення ринковим суб'єктам частини надміру усупільнених коштів. У зв'язку з цим *послідовна приватизація об'єктів державної власності є атрибутом раціоналізації поведінки держави в умовах становлення інформаційно-мережевого суспільства.* Протилежна ситуація складається за недотримання принципів суспільної відповідальності в процесі приватизації. Зокрема, продаж (здача в оренду) об'єктів державної власності за заниженими цінами, без урахування ефекту їх суспільної корисності, надає приватним особам право привласнювати соціальну ренту. *Отже, введення рентного податку для вилучення до казни надлишкового приватного доходу також відповідає принципам раціональної поведінки держави.*

У реаліях сучасного інформаційно-мережевого суспільства зазначена раціоналізація державної поведінки постає передумовою підвищення глобальної конкурентоспроможності національної економіки, зокрема, через стимулювання високотехнологічних корпоративних альянсів. Так, у Франції проекти національного інноваційного розвитку концептуально спираються на синтез ліберальних і дирижистських підходів і реалізуються за програмами активної приватизації. При цьому держава заохочує процеси капіталізації в економіці за довгостроковою участю зарубіжних інвесторів при неухильному збереженні за національними суб'єктами домінуючого права на організацію центрів виробництва та наукових досліджень, на прийняття ключових інноваційних рішень [29].

На відміну від Франції, польський уряд прагне стимулювати інноваційні процеси в суспільстві за рахунок розширення державної участі в економіці. Після глобальної фінансово-економічної кризи цінності національного економічного суверенітету та суспільної солідарності стали пріоритетними при формуванні напрямів економічної політики. Невід'ємною частиною такої політики є програми реполонізації ("одомашнення") економіки, в межах яких прискіпливому перегляду (аж до націоналізації шляхом викупу об'єктів і навіть розриву контракту) піддаються сумнівні приватизаційні схеми. Джерелом врівноваженого соціально-економічного розвитку стає політика

більш ефективного управління державним майном, тоді як власне приватизація перетворюється на складову програм кризового фінансового управління [30].

Незважаючи на різноманітність підходів до перетворення суспільних прав і відносин власності в Польщі та Франції, їх об'єднують загальні тенденції: урядом задаються чіткі орієнтири й генеруються адекватні інформаційні сигнали для громадськості про зміст і результати економічної політики, створюються ефективні інститути інноваційного розвитку. Підтвердженням правильності обраного політичного курсу є реальні досягнення з підвищення конкурентоспроможності національної економіки та добробуту громадян. Аналогічна система цінностей є бажаною для супроводу процесів перетворення власності в економіці України.

На нашу думку, адаптація до вітчизняних реалій інституту ефективної економічної рівноваги держави сприятиме становленню в Україні ринку суспільних товарів як адекватної сучасним умовам форми державно-приватного партнерства з метою продуктивного застосування накопиченого людського потенціалу. Формування ринку суспільних товарів відповідає глобальній тенденції перетворення суспільного сектору економіки. На рубежі століть у провідних країнах світу відбулося суттєве скорочення суспільного сектору внаслідок “відходу” держави з багатьох сфер господарської діяльності. При цьому адміністративно-розподільні механізми надання суспільних благ поступово детермінуються ринковими (економічними); прерогативою держави стає виробництво суспільних благ із сильними зовнішніми ефектами; до сфери виробництва та розподілу інших суспільних благ (точніше, суспільних товарів) через механізми партнерських відносин у гнучких мережевих структурах активно залучаються суб'єкти різної інституційної приналежності.

Проте реформування суспільного сектору за відсутності належного теоретичного обґрунтування відбувається значною мірою непослідовно, неупорядковано. Серед сучасних економістів немає єдності в думках щодо визначення суспільного блага, недостатньо опрацьованим в науковій літературі залишається взаємозв'язок між поняттями “товар”, “суспільне благо”, “суспільний товар”, що ускладнює ідентифікацію ринку суспільних товарів як інституту. За класифікації економічних благ переважно використовуються два критерії: ступінь їх доступності для споживання та характер розподілу серед споживачів. Відповідно до першого, виокремлюються ознаки виключення (невиключення) блага, до другого, – конкурентного (неконкурентного) розподілу. Проте такий підхід потребує уточнення: ступінь доступності (виключення) є визначальною ознакою для класифікації самих економічних благ, тоді як ступінь конкурентного розподілу благ серед споживачів дозволяє виявити умови ефективного доступу до їх споживання.

В основі поділу економічних благ на приватні, суспільні та змішані лежить їх здатність задовольняти індивідуальні, групові або суспільні потреби згідно зі ступенем втіленої в них індивідуальної та соціальної корисності. Так, блага з домінуючою індивідуальною корисністю, що вирізняються чіткими ознаками конкурентного розподілу та виключення зі споживання, є приватними товарами. Чисті суспільні блага мають переважно загальносоціальну корисність, ознаки неконкурентного розподілу й невиключення зі споживання. Змішані (квазісуспільні) блага є носіями різного ступеня спів-

відношення індивідуальної та соціальної корисності, відносно конкурентними та частково виключеними зі споживання. Саме ці блага можна назвати суспільними товарами, а організовану сукупність економічних відносин, що закономірно обслуговують купівлю-продаж таких товарів, доцільно ідентифікувати як інститут ринку суспільних товарів.

З огляду на це, *внаслідок науково керованих ринкових трансформацій сучасна господарська система має набутти трирівневої структури*. Верхній її рівень пов'язаний з виробництвом та наданням чистих суспільних благ і відображає соціально-економічну міць національної держави. Нижній рівень, представлений ринком приватних благ, безумовно конкурентних і виключених зі споживання, є сферою реалізації приватного інтересу, вільної взаємодії ринкових сил попиту та пропозиції. Середній рівень – ринок суспільних товарів – забезпечує узгодження приватного та суспільного інтересу і формує засади економіки довіри як підґрунтя інституційної архітектури. Саме ринок суспільних товарів утворює адекватну платформу для ефективного застосування накопиченого людського капіталу. Адже високорозвинений людський капітал і сам є різновидом суспільного товару із значним позитивним ефектом зовнішнього переливу.

Сьогодні говорити про реальне становлення ринку суспільних товарів як початок закономірного перетворення суспільного сектору та загальної гармонізації соціально-економічного розвитку занадто передчасно. Практика господарського життя на початку XXI ст. свідчить про посилення старих і появу нових суспільних суперечностей й відчужених форм. *На фоні глобальних ринкових трансформацій і тотальної перехідності під впливом інформаційно-цифрових технологій піддалася руйнації патерналістська модель соціальної ринкової держави, а разом з тим і панівні стандарти нормального відтворення серединних верств населення* [31, с. 120–121]. Проте адекватного заміщення зруйнованої системи суспільного сектору передбачуваною моделлю ефективною держави не відбулося [32, с. 12–13].

Нинішня глобальна модель суспільного господарювання також набула потрібної будови, але за характером і змістом вона суттєво відрізняється від гармонійно облаштованої інституційної архітектури. Найбільш явну платформу тут становить традиційна ринкова економіка, на яку (у вигляді цифрової віртуальної реальності) “нашаровуються” інформаційний сектор і мережеві структури, а в надрах відбуваються метаморфози, пов'язані з переструктуруванням економічного порядку, згоранням відносин соціалізації й активізацією законів капіталістичного ладу. Одними з вагомих причин розширення зони суспільного відчуження в такій економіці є послаблення творчого характеру праці й активізація рентних механізмів капіталізації, які, з одного боку, гасять стимули ефективного рівноважного економічного розвитку, а з іншого, – консервують духовний застій у суспільстві.

Під впливом зазначених суперечливих тенденцій загострилося *глобальне протиріччя між багатими суб'єктами-рантьє і більшістю населення країн/світу, вимушеного надмірно працювати, не виходячи за поріг бідності*. Експерименти з впровадження практик безумовного доходу свідчать про те, що усе населення розвинутих країн може поступово перетворитися на суб'єктів-рантьє, які мінімізують витрати от-

римання нетрудових доходів. Отже, можна вважати, що суспільні сподівання відносно поступового узгодження раніше окреслених законів “нової економіки” із законами традиційного ринку [33, с. 29] не виправдали себе.

У цілому наростання відносин суспільного відчуження в сучасній моделі інформаційно-мережевої економіки зумовлюється деградацією системи абстрактно-логічного мислення. Відомо, що протягом ХХ ст. наука виявила себе провідною продуктивною силою суспільства, потужним знаряддям перетворення і конструювання навколишнього середовища. Проте, не спираючись методологічно на адекватну ціннісну платформу, сучасна наука з усім її могутнім інструментарієм постає функціонально неспроможною, не здатною гідно відповісти на новітні виклики буття через визначення шляхів розбудови суспільства, прийнятних для життя.

З огляду на те, що глибинні глобальні виклики й загрози зумовлюються ринковими трансформаціями, нагального пояснення потребують економічні засади й закони глобалізації, пов’язану з цим історичну місію покликана виконати економічна теорія. Проте сучасна економічна теорія, за своєю природою залишається традиційною і, перебуваючи у стані методологічної кризи, повною мірою не усвідомлює своїх творчих сил.

Істинну відповідь на глобальний суспільний запит сьогодні може дати лише релятивістська економічна наука, здатна адекватно осмислити соціально-економічні підстави загального феномена відносності. Саме така наука, за своєю суттю постає інституційною класичною теорією та здатна сформувати належну методологічну платформу для розбудови гармонійної інституційної архітекτονіки, що функціонує за законами ефективної економічної рівноваги. При цьому *поняття інституту як перетвореної форми економічної цінності* – економічного блага, єдиного у трійстві визначеності граничної корисності, вартості та ціни – є адекватним підґрунтям для розбудови релятивістської економічної науки (логіки Серединного шляху) [7, с. 7–11]. Інститут економічної цінності (економічного вибору) як геном господарської системи фокусує все різноманіття форм і проявів суспільних ціннісних відносин і тим самим закладає основи єдиної інституційної (позитивно релятивістської) картини світу.

Висновки. З позицій ціннісної методології проблема визначення оптимального співвідношення ієрархії та мережевих структур, процесів самоорганізації й організації в економіці як підґрунтя стабілізації суспільного розвитку і розбудови гармонійної інституційної архітекτονіки отримує таке пояснення. Соціальна ієрархія й економічна мережа в завершеному (граничному) вигляді є маргінальними підставами буття. Адже абсолютна свобода вибору, так само як і жорстка причинно-наслідкова його детермінація, є граничними законами розвитку складних систем; і лише у проміжному, взаємно перетікаючому, відносному стані вони можуть адекватно відобразити та розкрити шляхи конструювання гармонійних порядків з хаосу [34], на яких зникає сама проблема вибору і стан невизначеності соціально-економічних перспектив. Отже, методологічне відновлення економічної науки як ціннісного джерела позитивно релятивістського осмислення новітньої картини світу є актуальним порядком денним подальших творчих розвідок у напрямі визначення засад розбудови економіки довіри, предтечі

інституційної архітекτονіки. Така економіка ґрунтується на моделі суспільного сектору з осередком у вигляді ринку суспільних товарів, який гармонізує систему громадських інтересів, процеси самоорганізації, організації в економіці та сприяє формуванню ефективних механізмів стабілізації суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку. Київ: Академперіодика, 2020. 456 с.
2. The Global Risks Report 2021. 16th Edition. Geneva: World Economic Forum, 2021. 96 с. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
3. Институциональная архитектоника и динамика экономических преобразований / под ред. А.А. Гриценко. Харьков: Форт, 2008. 927 с.
4. Морошкина М.В. Теории экономического развития и новые теории регионального роста. *Инновационное развитие: материалы I Молодежного экономического форума, 13–14 ноября 2008 года, г. Петрозаводск*. Петрозаводск: КарНЦ РАН, 2009. С. 36–40 URL: http://resources.krc.karelia.ru/krc/doc/publ2009/Innov_razv_036-40.pdf
5. Савельев Е., Юрий С. Ordnung, или новый мировой экономический порядок. *ZN.UA*. 29.01.2010. URL: https://zn.ua/EDUCATION/ordnung_ili_novyuy_mirovoy_ekonomicheskyy_poryadok.html
6. Современная западная социология. Словарь. Москва: Изд-во политической литературы, 1990.
7. Артемова Т.И. Стоимость и цена: логико-исторический процесс формообразования. Киев: Основа, 2006. 444 с.
8. Артёмова Т.И. Методологічна анатомія глобальної фінансово-економічної кризи. *Економічна теорія*. 2011. № 2. С. 16–33.
9. Сапир Ж. Экономика информации: новая парадигма и ее границы. *Вопросы экономики*. 2005. № 10. С. 4–24.
10. Kelly K. *New Rules for the New Economy: 10 Radical Strategies for a Connected World*. New York: Penguin Books, October 1999. 179 p. URL: <https://kk.org/mt-files/books-mt/KevinKelly-NewRules-withads.pdf>
11. Семенов А. Новые правила для новой экономики. Дайджест статьи Кевина Келли из журнала "Wired". *Знание – Сила*. 1998. № 4. С. 20–29.
12. Стоун М., Вудкок Н., Мэтчингер Л. Маркетинг, ориентированный на потребителя / пер. с англ. Москва: Фаир, 2003. 336 с.
13. Гембл П., Тапп А., Энтони М., Стоун М. Маркетинговая революция / пер. с англ. Москва: Баланс Бизнес Букс, 2007. 428 с.
14. El-Erian M.A. Navigating the New Normal in Industrial Countries Per Jacobsson Foundation Lecture. International Monetary Fund, 2010. October 10. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp101010>
15. Брагина Е. Новая нормальность. Мировое и национальное хозяйство. 2012. № 4 (23). С. 1–4. URL: <https://miresc.mgimo.ru/2012/2012-04/novaa-normalnost>
16. Нордстрем К.А., Риддерстрале Й. Бизнес в стиле фанк. Санкт-Петербург: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2003. 279 с.
17. Бард О., Зодерквист Я. НЕТОкратия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. Санкт-Петербург: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге. 2004. 252 с.
18. Макаров А. Хулиномика. Хулиганская экономика. Москва: АСТ, 2017. 448 с.
19. Мясникова Л. Смена парадигмы. Новый глобальный проект. *Мировая экономика и международные отношения*. 2006. № 6. С. 5–11.

20. Философия и методология науки (понятия, категории, проблемы, школы, направления): терминологический словарь-справочник / под общей ред. В.А. Степановича. Москва, Берлин: Директ-Медиа, 2017. 276 с. URL: <https://terme.ru/termin/ierarhija.html>
21. Артёмова Т.І. Європейські цінності: ліберальна доктрина крізь призму методології політичної економії. *Економічна теорія*. 2019. № 4. С. 5–28. <https://doi.org/10.15407/etet2019.04.005>
22. Омельчук Н. Порівнюємо з Україною: огляд мінімальних зарплат в Європі. *PaySpace Magazine*. 22.02.2021. URL: <https://psm7.com/uk/money/sravniваем-s-ukrainoj-obzor-minimalnyh-zarplat-v-evrope.html>
23. Тимошук М. Головна мета України. Що відрізняє багаті країни від бідних. *NV.UA*. 10.08.2020. URL: <https://biz.nv.ua/experts/proizvoditelnost-truda-i-bednost-ukrainy-kak-stat-bogatoy-stranoy-novosti-ukrainy-50105103.html>
24. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осаулєнка. Київ: Державна служба статистики України, 2011. 560 с.
25. Кір'ян Т., Шаповал М. Насущні проблеми соціальної політики та шляхи їх вирішення. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 6. С. 3–6.
26. Зануда А. Имущественное неравенство в Украине: хуже, чем на “Диком Западе”. *BBC Украина*. 10.02.2012. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2012/02/120210_ru_inequality_usa_uk_ukraine_yg
27. Гриценко А.А. Структура ринкової трансформації інверсійного типу. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 4–10.
28. Гринберг Р., Рубинштейн А. “Социальная рента” в контексте теории рационального поведения государства. *Российский экономический журнал*. 1998. № 3. С. 58–66.
29. Клинова М. Приватизационная составляющая в инновационной политике Франции. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. № 10. С. 37–45.
30. Сеницына И., Чудакова Н. Поможет ли Польше огосударствление экономики? *Мир перемен*. 2019. № 1. С. 11–25.
31. Артёмова Т.І. Проблема відновлення середнього класу в контексті глобальних трансформацій соціальної структури суспільства. *Український соціум*. 2018. № 4 (67). С. 113–126. <https://doi.org/10.15407/socium2018.04.113>
32. Артёмова Т.І. Відносини суспільного відтворення в Україні у контексті трансформації моделей державного управління. *Економічна теорія*. 2016. № 3. С. 5–17. <https://doi.org/10.15407/etet2016.03.005>
33. Вайнштейн Г. От новых технологий к “новой экономике”. *Мировая экономика и международные отношения*. 2002. № 10. С. 22–29.
34. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с Природой. Москва: Прогресс, 1986. 432 с.

Отримано 25.08.21 та оновлено 06.09.21

References

1. Heyets, V.M. (2020). The phenomenon of instability is a challenge to economic development. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian]
2. The Global Risks Report 2021. 16th Edition. (2021). Geneva: World Economic Forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
3. Grytsenko, A.A. (Ed.). (2008). Institutional architecture and trends of economic transformations. Kharkov: Fort [in Russian]
4. Moroshkina, M.V. (2009). Theories of economic development and new theories of regional growth. In *Innovation development: Materials of the I Youth economic forum, November 13-14, 2008, Petrozavodsk* (pp. 36-40). Petrozavodsk: Karelian Research Centre, Russian Academy of Sciences. URL: http://resources.krc.karelia.ru/krc/doc/publ2009/Innov_razv_036-40.pdf [in Russian]

5. Savelev, E., Yurii, S. (2010, January 29). Ordnung, or the new world economic order. *ZN.UA*. URL: https://zn.ua/EDUCATION/ordnung_ili_novyy_mirovoy_ekonomicheskii_poryadok.html [in Russian]
6. Modern western sociology. Dictionary. (1990). Moscow: Publishing house of political literature [in Russian]
7. Artomova, T.I. (2006). Cost and price: logical-historical process of formation. Kiev: Osnova [in Russian]
8. Artomova, T.I. (2011). Methodological anatomy of the global financial and economic crisis. *Ekon. teor. – Economic Theory*, 2, 16-33 [in Ukrainian]
9. Sapir, J. (2005). Economics of information: the new paradigm and its limits. *Voprosy Ekonomiki*, 10, 4-24 [in Russian]
10. Kelly, K. (1999, October). New rules for the new economy: 10 radical strategies for a connected world. New York: Penguin Books. URL: <https://kk.org/mt-files/books-mt/KevinKelly-NewRules-withads.pdf>
11. Semenov, A. (1998). New rules for the new economy. Digest of Kevin Kelly's article from the magazine "Wired". *Znanie – Sila*, 4, 20-29 [in Russian]
12. Stone, M., Woodcock, N., Machynger, L. (2003). Consumer-oriented marketing. Moscow: Fair [in Russian]
13. Gamble, P., Tapp, A., Anthony, M., Stone, M. (2007). Marketing revolution. Moscow: Balance Business Books [in Russian]
14. El-Erian, M.A. (2010, October 10). Navigating the new normal in industrial countries per Jacobsson foundation lecture. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp101010>
15. Bragina, E. (2012). New normal. *Mirovye i natsionalnoe khozyaistvo – World and National Economy*, 4 (23), 1-4. URL: <https://mirec.mgimo.ru/2012/2012-04/novaa-normalnost>
16. Nordström, K.A., Ridderstråle, J. (2003). Funky Business. Saint Petersburg: Stockholm School of Economics in Saint Petersburg [in Russian]
17. Bard, A., Soderqvist, J. (2004). Netocracy: the new power elite and life after capitalism. Saint Petersburg: Stockholm School of Economics in Saint Petersburg [in Russian]
18. Makarov, A. (2017). Hoolinomics. Hooligan economy. Moscow: AST [in Russian]
19. Myasnikova, L. (2006). Paradigm shift. A new global project. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World Economy and International Relations*, 6, 5-11 [in Russian]
20. Stepanovich, V.A. (Ed.). (2017). Philosophy and methodology of science (concepts, categories, problems, schools, directions): terminological dictionary-reference book. Moscow, Berlin: Direct-Media. URL: <https://terme.ru/termin/ierarhija.html> [in Russian]
21. Artomova, T.I. (2019). European values: a liberal doctrine through the methodology of political economy. *Ekon. teor. – Economic Theory*, 4, 5-28. <https://doi.org/10.15407/etet2019.04.005> [in Ukrainian]
22. Omelchuk, N. (2021, February 22). Compared with Ukraine: a review of minimum wages in Europe. *PaySpace Magazine*. URL: <https://psm7.com/uk/money/sravniyaem-s-ukrainoj-obzor-minimalnyx-zarplat-v-evrope.html> [in Ukrainian]
23. Tymoshchuk, M. (2020, August 10). The main goal of Ukraine. What distinguishes rich countries from poor ones. *NV.UA*. URL: <https://biz.nv.ua/experts/proizvoditelnost-truda-i-bednost-ukrainy-kak-stat-bogatoy-stranoy-novosti-ukrainy-50105103.html> [in Ukrainian]
24. Osaulenko, O.H. (Ed.). (2011). Statistical Yearbook of Ukraine 2010. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian]
25. Kirian, T., Shapoval, M. (2006). Urgent problems of social policy and ways to solve them. *Ukraina: aspekty pratsi*, 6, 3-6 [in Ukrainian]
26. Zanuda, A. (2012, February 10). Property inequality in Ukraine: worse than in the "Wild West". *BBC Ukraina*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2012/02/120210_ru_inequality_usa_uk_ukraine_yg [in Russian]

27. Grytsenko, A.A. (1997). The structure of the market transformation of the inversion type. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 1, 4-10 [in Ukrainian]
28. Grinberg, R., Rubinshtein, A. (1998). "Social rent" in the context of the theory of rational behavior of the state. *Rossiiskii ekonomicheskii zhurnal – Russian Economic Journal*, 3, 58-66 [in Russian]
29. Klinova, M. (2018). Public enterprises and the privatization in the innovative policy of France. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World Economy and International Relations*, 10, 37-45 [in Russian]
30. Sinitsina, I., Chudakova, N. (2019). Will Poland help the nationalization of the economy? *Mir Peremen – The World of Transformations*, 1, 11-25 [in Russian]
31. Artomova, T.I. (2018). The problem of the medium class restitution in the context of global transformation of the social structure. *Ukr. socium – Ukrainian Society*, 4 (67), 113-126. <https://doi.org/10.15407/socium2018.04.113> [in Ukrainian]
32. Artomova, T.I. (2016). Relations of social reproduction in Ukraine in the context of transformation of the models of state management. *Ekon. teor. – Economic Theory*, 3, 5-17. <https://doi.org/10.15407/etet2016.03.005> [in Ukrainian]
33. Vainshtein, G. (2002). From new technologies to the "new economy". *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World Economy and International Relations*, 10, 22-29 [in Russian]
34. Prigozhyn, I., Stengers, I. (1986). Order out of chaos. A new dialogue of man with Nature. Moscow: Progress [in Russian]

Received on 25.08.21 and updated on 06.09.21